

Crne ekološke tačke Srbije

fotografije: M. Milenković

VREME

Organizatori:
Nedeljnik "Vreme"
i Fondacija "Heinrich Böll"

Vreme: četvrtak 3. mart 2011.
Mesto: Pres centar UNS-a u Beogradu

Razgovarali:

Ljiljana Stanojević, Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja,
pomoćnica ministra za kontrolu i nadzor

Zoran Stanižan, novinar saradnik na ekološkim temama u nedeljniku "Pančevac"
Milan Jovanov, "Zeleni Srbije"

Tomislav Đivuljskij, JP Direkcija za izgradnju Vrbasa,
Jedinica za primenu projekta rešavanja Velikog bačkog kanala

Miroslav Pajić, Ekološki pokret grada Bora

Moderator:

Slobodan Bubnjević, novinar "Vremena"

U novom prostoru, neposredno uz nove prostorije redakcije “Vremena” u četvrtak 3. marta okupila se neočekivano brojna publika u kojoj je bilo novinara, ekoloških aktivista, predstavnika državnih agencija za životnu sredinu, lokalnih vlasti i drugih posetilaca. Povod za ovu tribinu, nazvanu “Crne ekološke tačke Srbije”, bila je istoimena serija istraživanja o crnim ekološkim tačkama koja je, uz podršku Fondacije “Hajnrh Bel”, u nedeljniku “Vreme” objavljena u pet priča tokom 2010. godine. Kako bi se odgovorilo šta se zaista događa u Pančevu, Boru, Obrenovcu i Vrbasu, najzagađenijim gradovima Srbije, i koji su koraci učinjeni u njihovom rešavanju, na tribinu su pozvani: Zoran Stanižan, novinar saradnik na ekološkim temama u nedeljniku “Pančevac”, Milan Jovanov iz stranke Zeleni Srbije, Tomislav Đivuljski, predstavnik JP Direkcije za izgradnju Vrbasa, Jedinica za primenu projekta rešavanja Velikog bačkog kanala, i Miroslav Pajić, član Ekološkog pokreta grada Bora. Stavove Ministarstva za zaštitu životne sredine i prostornog planiranja iznela je Ljiljana Stanojević, pomoćnica ministra životne sredine i prostornog planiranja za kontrolu i nadzor. Moderator tribine bio je Slobodan Bubernjević, novinar “Vremena”.

SLOBODAN BUBRNJEVIĆ: Dobar dan, dobro došli. Pošto je ovo prva tribina nedeljnika “Vreme” u novom prostoru, vrlo smo srećni što vidimo ovako veliki broj zainteresovanih. Na početku moram da podsetim kako su crne ekološke tačke Srbije zapravo tema jednog velikog projekta koji smo u nedeljniku “Vreme”, kroz pet novinskih priča, realizovali prethodne godine zajedno sa Fondacijom “Hajnrh Bel”. Nije loše istaći da je to fondacija koja afirmiše vrednosti zelene politike u najširem smislu, a jedna od stvari koje svakako spadaju u zelenu politiku jesu pitanja ekoloških incidenata i crnih tačaka.

Međutim, ako zaista želimo da na taj način razgovaramo o zelenoj politici, očigledno je da se moramo spustiti na sam teren – na mesta gde se ekološki incidenti zaista dešavaju i gde, u neposrednoj blizini industrije ili drugih izvora zagađenja, žive ljudi čije zdravlje i kvalitet života snose posledice ekoloških problema. Kroz proces pripremanja priča o crnim ekološkim tačkama, tokom prošle godine, kontaktirali smo s velikim brojem ljudi iz gradova koji su ekološki ugroženi, ali, nažalost, nije bilo moguće da svi ljudi sa terena budu danas sa nama. Zato ćemo pokušati da napravimo bar jedan presek na raznim nivoima i da otvorimo neku vrstu komunikacije. Mislim da će iskustva koja sagovornici mogu da nam prenesu biti dragocena.

Hajde da počnemo od samog pitanja šta su crne ekološke tačke. Radeći ovo novinsko istraživanje, uz podršku Fondacije “Hajnrh Bel”, identifikovali smo jedan broj ugroženih gradova. Međutim, pitanje je da li država, odnosno Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, vidi tu listu na isti način. Šta su sa stanovišta države crne ekološke tačke u Srbiji? Nešto o toj temi i o tome kako se kontrolišu zagađivači može nam reći gospođa Ljiljana Stanojević iz Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja, pomoćnica ministra za kontrolu i nadzor.

VRSTA ZAGAĐENJA: Zagađenje voda.

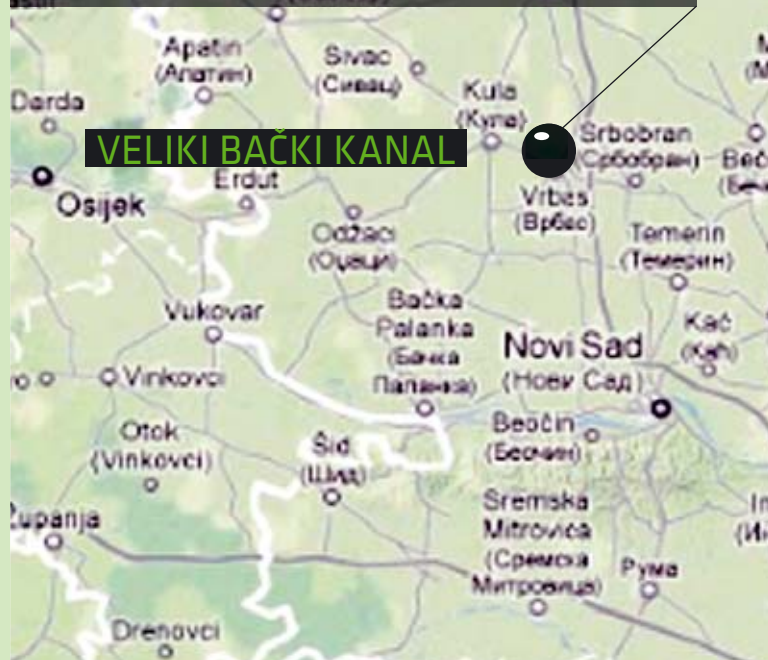
UGROŽENO PODRUČJE: Rejon na liniji Crvenka–Kula–Vrbas, posebno uže jezgro Vrbasa, gde je na dužini od 6 kilometara kanal zagađen opasnim materijama nataloženim u mulju.

IZVOR ZAGAĐENJA: U ovoj oblasti koncentrisana je prehrambena industrija koja je decenijama bez prethodnog tretmana ispuštala otpadne vode u kanal.

ZAGAĐUJUĆE MATERIJJE: 400.000 kubnih metara mulja kontaminiranog teškim metalima (hrom, bakar, nikel), poliaromatičnim ugljovodonicima, biološkim opterećenjem i termotolerantnim koliformnim bakterijama.

MONITORING: Prema studiji Norveškog instituta za istraživanje voda NIVA, Veliki bački kanal je najzagađeniji vodotok Evrope.

POSLEDICE PO JAVNO ZDRAVLJE: Nema naučnih studija. Zapažena je statistički povećana incidenca karcinoma u blizini kanala.

VELIKI BAČKI KANAL

UGROŽENA POPULACIJA: 70.000

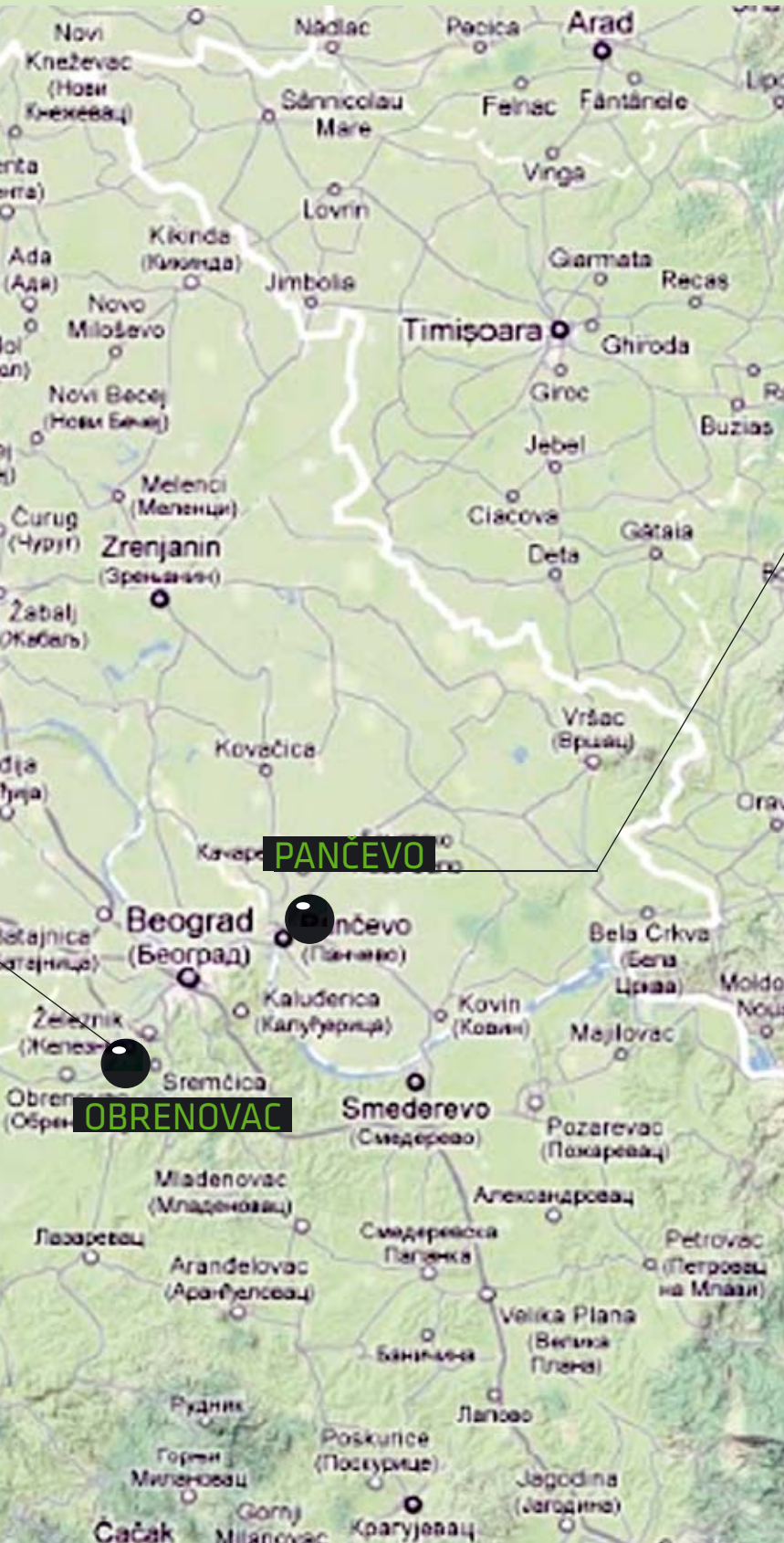
IZVOR ZAGAĐENJA: U okruženju se nalaze dve termoelektrane A i B u sastavu privrednog društva Termoelektrane “Nikola Tesla”, kao i njihove dve deponije pepela.

VRSTA ZAGAĐENJA: Kontinuirano aerozagađenje je dominantan problem, ali je prisutno i zagađenje savske vode, kao i intenzivno zagađenje zemljišta na odlagalištu pepela.

ZAGAĐUJUĆE MATERIJJE: Čestice pepela koje stižu sa deponija pepela nošene vetrom, kao i one koje dolaze direktno sa elektrofiltera i dimnjaka elektrana. Uz to, značajno je aerozagađenje od gasova – sumpor-dioksida i azotnih oksida (NOx).

SISTEMI ZA MONITORING: Zvanično, građani se informišu o stanju životne sredine preko štampanog opštinskog informatora. Postoji alternativna automatska merna stanica, postavljena kod osnovne škole u selu Rojkovac.

POSLEDICE PO JAVNO ZDRAVLJE: Prema podacima iz medicinske studije koju je realizovala dr Elizabet Paunović faktori rizika u slučaju respiratornih oboljenja kod dece su višestruko uvećani – reč je o astmi, opstruktivnom bronhitisu i čitavom nizu drugih bolesti.

UGROŽENA POPULACIJA: 130.000

VEROVATNI IZVOR ZAGAĐENJA: Prema detaljnoj studiji koju je grad Pančevo realizovao pre dve godine u saradnji sa Vladom Italije, izvor zagađenja je dominantno Južna industrijska zona sa fabrikama NIS Rafinerija nafte Pančevo, HIP Petrohemija i Azotara.

VRSTA ZAGAĐENJA: Dominantno je uočeno aerozagađenje, ali je prisutno i zagađenje zemljišta i voda.

ZAGAĐUJUĆE MATERIJE: Benzen i razni drugi ugljovodonici, vodonik-sulfid, amonijak, suspendovane čestice.

METEOROLOGIJA: Prema studiji IHTM-a iz Beograda, nad gradom je prisutna pojava toplotne inverzije koja "usisava" otrove iz Južne zone u grad. Od tog saznanja aktivno se otvara pitanje obustavljanja manipulacija tokom nepovoljnih meteoroloških uslova.

SISTEMI ZA MONITORING: Gradski sistem za kontinualno praćenje imisije, akreditovani monitoring sistem Zavoda za javno zdravlje i odnedavno jedna mobilna toksikološka stanica.

POSLEDICE: U Pančevu su najčešće bolesti disajnih organa, a procenjuje se da u gradu više od 5000 dece boluje od "endemskih" oblika opstruktivnog bronhitisa. Osim studija o uticaju čađi na zdravlje ljudi, nema drugih relevantnih medicinskih istraživanja.

UGROŽENA POPULACIJA: 56.000.

IZVOR ZAGAĐENJA: Prema katastru zagađivača u Boru je na adresi Đorđa Vajferta 20, smešteno sedište Rudarsko topioničarskog basena Bor.

VRSTA ZAGAĐENJA: Kontinuirano aerozagađenje, ali je prisutno i intenzivno zagađenje zemljišta i voda na odlagalištima jalovine.

ZAGAĐUJUĆE MATERIJE: Sumpor-dioksid, SO₂.

SISTEMI ZA MONITORING: Agencija za zaštitu životne sredine u okviru republičkog sistema monitoringa kvaliteta vazduha ima tri merne stanice u Boru – na lokacijama Gradski park i Brezonik. Stanice vrše kontinualna merenja, a nove srednje koncentracije dostupne su na svakih 15 minuta na internetu.

POSLEDICE PO JAVNO ZDRAVLJE: Prema podacima američke Agencije za zaštitu životne sredine, SO₂ koji se oslobađa u Boru, nesumnjivo je povezan sa povećanim respiratornim oboljenjima, otežanim disanjem i preranom smrću. U Srbiji ne postoje zvanične studije, niti podaci o uvećanosti incidence maligniteta u Boru u odnosu na ostatak Srbije.

BOR

Milan Jovanov

LJILJANA STANOJEVIĆ: Reći ću da mi ne govorimo tom terminologijom. Mi ne kažemo da su crne tačke, ali kažemo da su to postrojenja koja podležu izdavanju integrisane dozvole. Imamo takvih 177 postrojenja u Republici Srbiji, a među njima se nalaze, naravno, i postrojenja o kojima govorimo. Ta postrojenja se znači, nalaze, i u Pančevu, Smederevu, Boru i Obrenovcu. To su termoelektrane, to su hemijska industrija, rafinerije i naravno RTB Bor, kao trenutno najveći zagađivač i kao sredina koja je najzagađenija.

Mi imamo inspektore za zaštitu životne sredine na republičkom nivou, pokrajinskom i lokalnom nivou. I to je veliki broj inspektora. Na republičkom nivou postoji sto inspektora, grad Beograd ima oko dvadeset inspektora, Pokrajina Vojvodina takođe dvadeset, a na lokalnom nivou je to negde oko 170 ljudi koji se bave samo poslovima inspektora zaštite životne sredine. Njihovi poslovi su redovne kontrole i kontrole koje se obavljaju po žalbama građana, u slučajevima kada se izdaju dozvole. Znači, imamo redovne kontrole i neke *ad hoc* kontrole po potrebi, u zavisnosti od situacije.

Veoma je važno što imamo identifikovan broj objekata koje kontrolišemo. Na početku svake godine Republička inspekcija utvrdi broj objekata za kontrolu i svaki inspektor ima utvrđen tačan broj objekata koje kontroliše i o tome je dužan da podnosi izveštaj. Ti izveštaji se rade u skladu sa propisima Evropske unije. Prilagodili smo se tom načinu izveštavanja.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Kako izgleda sama ta kontrola? Šta se događa kada inspektor dođe na teren, u tako ogromno postrojenje kao što je, na primer, Rafinerija nafte Pančevo, koja se prostire na nekoliko

hektara. Ustaljena je slika da on vozi nekog službenog “juga”, a možda ponekad nema ni tog “juga” nego ga zagađivač doveze na teren. Šta zapravo radi inspektor tu na licu mesta i kako dobijete bilo kakvu kvantifikaciju stanja zagađenja u tom momentu?

LJILJANA STANOJEVIĆ: Inspektor životne sredine mora da se pripremi za tu inspekcijsku kontrolu i da zna sva postrojenja koja mu se nalaze na spisku. Znači, mora da poznaje tehnologiju. Na osnovu toga što je završio odgovarajući fakultet, položio stručne ispite i ide na obuke koje se održavaju veoma često, inspektor u te kontrole ne odlazi nepripremljen.

Zahvaljujući nabavci vozila i opreme, i preko države, a zahvaljujući i Evropskoj uniji, mi smo mnogo bolje opremljeni nego što je to bilo pre, tako da “jugo” ne koristimo.

Naša inspektorka koja radi kontrolu u Pančevu veoma dobro poznaje tehnologije. Kad je slušam, kada imamo razgovore sa tehničkim licima, ona je apsolutno na tom nivou poznavanja tehnologije kao i ljudi koji rade u fabrikama. I to je neophodno. To mora da se naglasi.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Još ćemo nastaviti razgovor, ali bih voleo da nam sada gospodin Jovanov predstavi jedan, meni se čini, malo drugačiji pogled, iz perspektive stranke Zelenih Srbije. Treba reći da ste Vi pre političkog angažmana potekli iz jedne male nevladine organizacije iz Pančeva. Da li se može govoriti o nekoj metodologiji koju vi kao stranka koja je nastala iz velikog broja nevladinih organizacija koristite da identifikujete najveće ekološke probleme u Srbiji?

MILAN JOVANOV: Što se tiče Zelenih Srbije, prvo da kažem par rečenica. To je mlada stranka, mi smo se registrovali prošle godine sa

Ljiljana Stanojević

deset hiljada potpisa i sad je u fazi osnivanja, širenja mreže po Srbiji. Postoji 66 gradskih odbora, što opštinskih što gradskih, samo u Beogradu dvanaest, uključujući i dvadeset inicijativnih, tako da ćemo pokriti celu Srbiju, sve gradove i opštine sa našim odborima i u svakom slučaju imati jasniju sliku o tim tačkama.

Mogu da kažem svoje mišljenje o tim crnim tačkama na osnovu parametara koje mi dobijamo, koji su dostupni. To jesu ovi gradovi koji su navedeni ovde. Ali, koliko ja znam, iz nekih razloga Pančevo nikad nije zvanično proglašeno za crnu tačku, valjda ćemo se toga dotaći kasnije, ali po svim parametrima zagađenja, Pančevo definitivno jeste crna tačka. Sem Pančeva, sigurno su najugroženiji Obrenovac, Bor i Vrbas zbog ovog kanala.

U Srbiji ima dosta nevladinih organizacija koje se bave ekologijom, kao što je i naša u Pančevu. Međutim, svesni smo toga da su, u ovoj sadašnjoj situaciji u Srbiji, udruženja građana ograničena samo na to da ukazuju na probleme. Bez politike, bez stranke ne može se uticati. Zato smo se morali udružiti u jednu političku stranku da bismo lakše rešavali te probleme. A kako?

Zeleni Srbije su stranka koja je otvorena za saradnju sa svima na bazi nekih svojih principa kojih se drži. Nismo kritizeri. Kritički se odnosimo, kažemo i lokalnoj samoupravi i Pokrajini i državi, ali mi zastupamo jedan koncept integralnog gledanja na problem životne sredine.

U ovom trenutku to je ključno. Mislimo da životna sredina nije tretirana u ovom trenutku u Vladi Srbije onako kako treba, a i u gradu Pančevu, a najverovatnije i u drugim gradovima. Ekologija je pripojena Ministarstvu za urbanizam, što po našem mišljenju apsolutno ne

odgovara ovom trenutku kad smo svi opterećeni životnom sredinom. Ta dva ministarstva nisu se smela spajati, kao što ni u Pančevu Sekretarijat za zaštitu životne sredine nije smeo da se pripoji Sekretarijatu za urbanizam. Mislim da je tu problem veći, da je tu trebalo posebnu pažnju dati životnoj sredini.

Mi na to gledamo integralno kroz koncept zelene ekonomije. Nadamo se da ćemo taj naš koncept uspeti da sprovedemo. Ako znamo da je zelena ekonomija u Sjedinjenim Američkim Državama u ovom trenutku na petom mestu po profitu, po zaradi, to je u ovom trenutku budućnost i naše zemlje – zelena ekonomija.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Ali, kako se na bazi koncepta zelene ekonomije može reagovati na konkretne probleme? Kako ćete, konkretno u Pančevu, gde pet hiljada dece boluje od opstruktivnog bronhitisa zbog zagađenja koje je iznad dozvoljenih granica, na bilo koji način reagovati zelenom ekonomijom?

MILAN JOVANOVIĆ: Ovaj koncept ne odnosi se na Pančevo. To se odnosi generalno na celu Srbiju, na celu državu. Ali ovo što sada postoji, ovi postojeći zagađivači, tu sad ne možemo ništa. Tu je sve do države. Država to mora da reguliše. Kompletna južna zona u Pančevu, sem Petrohemije, prodata je i kompletno je u nadležnosti Republike.

Mi ne možemo sad zatvoriti Rafineriju, Petrohemiju i Azotaru, ali na državi je da sadašnjem vlasniku, po zakonu kako se obavezao, naloži čega treba da se pridržava da to zagađenje bude u nekim normalnim relacijama – da bude mnogo manje nego što je sada.

Ali, trenutak je da se kaže i da treba voditi računa. Ne živimo od danas do sutra. Treba za ubuduće pomenuti koncept zelene ekonomije, znači jednog pravednijeg, čistijeg otvaranja industrija. Može se i s tim posloovati. Ne možemo reći da zagađenja nikad neće biti u granicama podnošljivosti, ali sve što se gradi mora da bude po standardima zelene ekonomije i da bude malo više socijalne pravde.

Ako je zelena ekonomija u SAD na petom mestu po profitu, zašto ne bi bila i u Srbiji? U stvari, tu su i neke naše komparativne prednosti, kao što je konkretno proizvodnja organske hrane.

Podaci koje niko nije video

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Kome se ugroženi građani mogu obratiti? U nizu incidenata koje ste imali prilike da vidite, u Pančevu se građani nisu okupljali samo oko lokalnih organizacija i samouprave, već i oko lokalnog nedeljnika. Lokalni list "Pančevac" ponekad na sebe preuzima ulogu koja bi se mogla nazvati ulogom nevladine organizacije, a u jednom trenutku je bio i organizator masovnog ekološkog protesta. Sa idejom da pređemo na jedan konkretan kontekst, kolega Stanižan iz ovog lista predstaviće nam evoluciju problema zagađenja u Pančevu.

ZORAN STANIŽAN: Želim da zahvalim domaćinima. Moram da kažem da Pančevci retko imaju prilike da pred Beograđanima govore o problemima koji nas muče već pola veka.

U suštini, nadovezao bih se na priču sugrađanina jer sam, kako bih rekao – optimista.

Pedeset godina smo živeli u jednom sistemu i niko se nije pitao o zdravlju građana. Fabrike su radile i niko nije merio nivo zagađenja. Ako je i merio, to nije bilo dostupno građanima. Jednostavno, državni interes je bio na prvom mestu, građani su žrtvovani – u svojim tekstovima ne bežim od toga da javno kažem da se u Pančevu već pedeset godina sprovodi jedan ekološki genocid.

Miroslav Pajić, Bor

Nama je topionica usred grada. Nama je grad na nedozvoljenom mestu.

O tome ko je najveći zagađivač u državi Srbiji, a i u Evropi, mogu da vam kažem da u Boru odavno imamo egzaktne podatke. Bor ima 39.000 stanovnika i merićemo to egzaktno, u tonama. U Boru imate jedanaest hiljada tona otpada po glavi stanovnika.

Mi smo uspevali da doguramo do cenjenog gospodina inspektora. Naš republički inspektor je imao uslov od nas – ili on piše krivičnu prijavu ili mi pišemo njemu i direktoru, jer je u Boru bilo hiljadu puta veće zagađenje od dozvoljenog. I bio je krivični postupak koji je trajao, trajao, Čak je bilo i veštačenja od profesora Tehnološko-metalurškog fakulteta.

I šta mislite šta je bio rezultat? Kriva je tehnologija. Nije kriv direktor Dragiša Jovanović. To je zaključak našeg Tehnološko-metalurškog fakulteta. To je kao kad zgazite čoveka, pa je kriv auto – zastareo.

godine. Na jednom emiteru, konkretno na Fabrici za preradu otpadnih voda, srednja vrednost benzena za 24 sata iznosi 79 mikrograma po metru kubnom. Po pravilniku imate osam, a studija pokazuje da imate 79. Maksimalna vrednost benzena koliko su oni izmerili bila je 54 mikrograma.

Na drugom mestu prosečna vrednost u tom vremenskom periodu bila je 81 mikrogram, a maksimalna 229. Podsećam na graničnu vrednost, osam mikrograma, a ako se vratimo na odredbu Evropske unije, to je bilo pet, odnosno deset mikrograma. I treća tačka je bilo prosečno 110, a maksimum 153.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Izvinite, Zorane, samo malo pojašnjenje za one koji ne poznaju lokalni kontekst. Zoran ovde govori o vrednostima emisija u Fabrici otpadnih voda i drugim postrojenjima u Južnoj industrijskoj zoni u Pančevu.

ZORAN STANIŽAN: Izvinjavam se. Naravno. Reč je o Fabrici otpadnih voda za Rafineriju i Petrohemiju koja se nalazi u Petrohemiji, a fabrika API separata nalazi se u Rafineriji, Punilište je u Rafineriji. Dajem samo jedan deo onoga što nas je nagnalo da i preduzmemo konkretne mere.

Bitno je da se naglasi i da se ova merenja odnose na 2006. i 2007. godinu. Šta se tada događalo? Veliki sukob između vlasti i nas, lokalne samouprave, nevladinih organizacija i medija, bio je u tome što je vlast u tim prvim koracima zauzimala stav da je emisija povišena u radnoj sredini. Da, jeste, ali znate, Rafinerija, Petrohemija, Azotara nisu pod staklenim zvonom. Zagađenje izađe iz tog emitera i onda ta opasna materija usled određenih klimatskih uslova dođe u grad. Prve pančevačke kuće nalaze se na sto, dvesta metara. I naš lokalni monitoring je u imisiji u gradu beležio pikove benzena 117, pa 90.

Faktor klimatskih uslova koji su loši u gradu takođe je doprineo svemu tome. Imate situaciju kada su nepovoljni klimatski uslovi u Pančevu, a oni stalno emituju i onda se jednog momenta napravi miks svega i svačega, ugljovodonika, etilena, praškastih materija. I onda sve to vetar donese u grad. Tada su u gradu, ako se sećate, bile i sirene, dolazio je i predsednik Tadić i bila je jednostavno sva ta muka.

Ali, suština je da svaka lokalna uprava u Srbiji, svaki grad, da bi bilo šta preduzeo prosto mora imati konkretne podatke. Ne možete da se borite ukoliko ne znate kakav je problem i koja količina problema. To je suština koja se ne tiče samo aerorozagađenja, već i otpadnih voda, opasnog otpada i svega. Prosto morate imati konkretne podatke.

Nakon promena 5. oktobra neke stvari su počele da se menjaju. Neki podaci i konkretna merenja su polako počeli da dolaze do građana Pančeva. Najviše pomaka je urađeno zahvaljujući našim dragim prijateljima iz Italije koji su nama omogućili da postavimo kontinualni monitoring.

I tek kad je postavljen kontinualni monitoring, počinje jedna prava bitka čitavog grada, sve zajedno i sa građanima i sa lokalnom samoupravom i sa nevladinim organizacijama. Jednostavno, svi smo krenuli u jedan otvoreni sukob sa vlastima, želeći da se neke stvari pomere s mrtve tačke. Moram da kažem da je bilo određenih blokada od strane republičke vlasti, ali ubrzo su i oni shvatili da stvari nisu dobre.

Što se tiče samih podataka, ključni element je bila italijanska studija, gde je italijanski institut uradio kompletnu studiju merenja u centru, širom grada i u industrijskoj zoni. Ti podaci su prvi pokazali gde su izvori zagađenja. Daću tri ključna mesta. Imate fabriku za preradu otpadnih voda gde je velika emisija, imate Punilište gde su bile velike emisije i imate API separator gde su bile velike emisije.

Zadržaću se samo na ova tri mesta. Podsetiću da je prema standardima Evropske unije, sadašnja granica četiri mikrograma na godišnjem nivou...

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Govorimo o graničnoj vrednosti imisije za benzen.

ZORAN STANIŽAN: Da, govorimo o benzenu. Naše Ministarstvo je u jednoj tački svog pravilnika definisalo da u mestima gde već imamo prisutan benzen, kao što je u Pančevu, dozvoljena granična vrednost može da bude duplo veća – osam mikrograma na godišnjem nivou. Pritom, ne volim da za benzen kažem dozvoljena vrednost, jer benzen jednostavno ne sme da bude preporučljiva vrednost, da ne bude zabune.

Ako su to granice, reći ću vam podatke italijanske studije iz 2007.

Mi smo pokretali i krivične sudske procese. Inače, prijave koje je inspektorica Jelena Stanković podnosila, bile su po hitnom postupku, tako da su zagađivači što se tiče prekršajnog postupka bili kažnjeni. Koliko je to merodavno, to je sad drugo pitanje.

Ali, što se tiče krivičnih postupaka, tu se stvar malo zakomplikovala. Kad odete na sud, morate da imate podatke, a svaki sud traži konkretno kontrolna merenja u gradu, ali i u samoj fabrici, merenja na emiteru. U ovom slučaju, ako uzmemo Fabriku za preradu otpadnih voda, morate da imate merenja na tom mestu, a onda morate da imate merenja u gradu i da se to donekle poklapa.

Šta je problem? Problem je što fabrike južne industrijske zone dugo nisu bile u obavezi da imaju merenja. Na sreću, to je sad promenjeno i fabrike su u obavezi da imaju kontrolna merenja. Druga je stvar što mi te podatke ne znamo. Poslednji podaci koje građani Pančeva imaju o emisijama u fabrikama Južne zone su iz 2006. odnosno 2007. godine. A znamo da Rafinerija obavlja merenja, jer da to ne radi dobila bi krivičnu prijavu. Ali, mi te podatke nemamo. Nekoliko puta su građani Pančeva, pa i ja lično, insistirali kod gradonačelnice da izvrši pritisak na Ministarstvo, odnosno na fabrike Južne zone da nam dostave materijal. Imao sam čak prilike da poverenika za informacije gospodina Radosla-

va Šabića pitam kakva je sad situacija u Pančevu da dobijemo informacije od Rafinerije. Ali, on je u polušali odgovorio: oni su sad privatizovani, nemate šanse da dobijete podatke. Od privatnih kompanija ne možete da izvučete podatke ni po Zakonu o dostupnosti informacija.

Znači, kada vam neko dođe i kaže – u Pančevu je bolja situacija nego što je bila 2006,

mogu da kažem: da, možda je bolja, ali gde su podaci? Te podatke ne vidim. Niko u Pančevu te podatke nije video.

Slažem se, urađeno je. Postoje desetina miliona evra koje je uložila Rafinerija, koje je uložila Petrohemija, koje je uložila Azotara, postoje mnoge sporne tačke koje su rešene, ali postoji i veliki deo problema koji nije rešen. Na osnovu ličnog utiska mogu samo reći – u toku godine imamo mnogo manje dana u kojima je vazduh u Pančevu katastrofalan, takav da prosto ljudi beže sa ulica. Sada je takvih situacija mnogo manje. U suštini, moje je subjektivno mišljenje da je situacija u Pančevu bolja, ali ako pitate za konkretne dokaze, nemam ih.

Zoran Stanižan, Pančevo

Suština je da svaka lokalna uprava u Srbiji, svaki grad, da bi bilo šta preduzeo, prosto mora imati konkretne podatke. Kada neko dođe i kaže: u Pančevu je bolja situacija nego što je bila 2006, mogu da kažem: da, možda je bolja, ali gde su podaci? Te podatke ne vidim. Niko u Pančevu te podatke nije video.

Znamo da Rafinerija obavlja merenja, jer da to ne radi dobili bi krivičnu prijavu. Ali, mi te podatke nemamo. Nekoliko puta su građani Pančeva, pa i ja lično, uzaludno insistirali kod gradonačelnice da izvrši pritisak na Ministarstvo, odnosno na fabrike Južne zone da nam dostave materijal. Od privatnih kompanija ne možete da izvučete podatke ni po Zakonu o dostupnosti informacija.

Nadam se da ćemo nastaviti pravcem ka evropskim integracijama. Ako mi ne možemo da nateramo našu sadašnju vlast da ekološki pomerimo stvari, nateraće nas Evropska unija. Pravila igre u Evropskoj uniji su veoma jasna: ona preduzeća koja ne ispunjavaju određene propise, zatvaraju se. Imamo primer Slovenije i njihove rafinerije. Sudbina slovenačke rafinerije čeka i ona naša preduzeća koja ne budu ispunjavala standarde Evropske unije i koja ne uđu u modernizaciju.

Grad na nedozvoljenom mestu

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Zoran Stanižan je ovde otvorio važno pitanje. Kao potpisnica Arhuske konvencije, Srbija je obavezna da pruži na uvid sve podatke koji su vezani za životnu sredinu i zdravlje građana. Samo tako građani u svakom trenutku mogu da se informišu o stanju vazduha, voda i zemljišta, ali to u nekim slučajevima, kao što smo čuli, izgleda nije moguće. Međutim, svako je mogao da vidi da se u Pančevu nešto dešava sa zagađenjem, ali postoje gradovi koji su malo dalje od Beograda i koji

su u mnogo većoj meri nevidljivi. Miroslav Pajić iz Bora će nas podsetiti na grad koji smo, u onim danima kada nisu izbori, sasvim zaboravili, a u kome već čitav vek teče duga bitka za životnu sredinu. Dakle, Bor.

MIROSLAV PAJIĆ: Moraću da se zahvalim listu "Vreme" kao nedeljniku koji se u više navrata možda jedini ozbiljnije bavio ovom temom. Podsetiću vas, na početku, na jednu činjenicu koja povezuje Pančevo i Bor. Naime, osnivač grada Bora je Đorđe Vajfert iz Pančeva. Kao veliki industrijalac, on je po Srbiji tražio plemenite metale, jer je bio veliki numizmatičar. Istraživanja su trajala dugo, uložio je dosta u to, ali je umesto zlata u Boru pre 110 godina našao velike rezerve bakra. Bilo je to izuzetno nalazište sa 17 odsto bakra u toni rude i tada je to bilo frapantno za Kraljevinu Srbiju, a gospodin Đorđe Vajfert sada ima samo ulicu u Boru. Nema ni spomenik.

Pronalaskom bakra pojavio se problem koji i dan-danas tinja u gradu Boru i koji je mene "usisao" da postanem ekolog. Osamdeset godina u Boru postoji ekološki pokret na ovaj ili onaj način, koji sa raznim državama ima problema da reguliše pitanja koliko u ekološkom smislu treba izrabljivati određeno područje i koliko mu treba ostaviti novca da izleči probleme koji se stvaraju.

Oko pitanja ko je najveći zagađivač u državi Srbiji, a i u Evropi, mogu da vam kažem da u Boru odavno imamo egzaktne podatke. Bor ima 39.000 stanovnika i merićemo to egzaktno, u tonama. U Boru imate jedanaest hiljada tona otpada po glavi stanovnika.

Šta je tu otpad? Pa sve ono što nije upotrebljivo ni za šta, pa samo pravi balast i probleme. Borska ruda se mora od kamenja mleti do granulata kape, pa od granulata mora razdvojiti teža frakcija i od nje se topi bakar. A od onog viška? Ne znamo šta ćemo s njim. To se zove jalovina vrlo fini mleveni pesak koji se taloži u tim jalovištima i onda ga raznosi vetar. Tako, imamo problem na koji ću se ja sad vratiti.

Bor nije ekološka crna tačka Srbije. Bor je međunarodni ekološki problem. Pođemo li od toga da u čvrstoj fazi imamo jedanaest hiljada tona otpada po glavi stanovnika godišnje, šta je sa vodenim talogom. Zbog toga što nam tehnološki postupci prerade bakra nisu na svetskom nivou, u vodenim tokovima Borske reke i otpadnim vodama, po egzaktnim istraživanjima Metalurškog fakulteta od pre dve godine, nađeno je da pet stotina tona godišnje bakra izađe iz postupka i ode u vodotokove. Pet stotina tona.

Naša zasluga je bila da samo pomognemo da to izađe na svetlost dana. I to je izašlo na svetlost dana. Ova država je morala nešto da preduzme. Kažem – morala. Evo, gospođa Ljilja me sluša i zna da je morala.

Zašto? Zato što smo tu imali dosta ozbiljnih problema, koji su u nekim slučajevima išli dotle da smo bili na granici da budemo proglašeni za državnog neprijatelja broj jedan u državi koju podriva 125 drugih problema, a mi pokazujemo na jedan koji je takođe vrlo, vrlo nezgodan.

RTB Bor će izgubiti integralnu dozvolu za rad ako ne uđe u ovaj aranžman koji je već potpisan sa Svetskom bankom oko realizacije nove topionice. Mi smo to pozdravili. Posle 22 godine borbe i ukazivanja bili smo u pravu – moraće da se uradi nova topionica sa novom tehnologijom i sa što manje otpada.

Pravi se nova topionica. Ali, zašto u Boru? Smestite je u Rakovicu. Izvolite u Rakovicu, pa da vidim kako ćete proći. Mi ćemo izvoziti koncentrat, vi ćete tamo topiti. Izvolite, imate zapošljavanje odmah.

Nama je topionica usred grada. Nama je grad na nedozvoljenom mestu. Nama je Ministarstvo plasiralo Nacrt prostornog plana, pazite, Timočke krajine. Evo, ja ću ovo da poklonim gospođi Ljilji, ona

će to da pokloni gospodinu ministru, pošto do njega verovatno nisu ni stigle te naše primedbe na 32 stranice na njihovih deset stranica prostornog plana. Ali ovde je brdo toga lošeg – jalovina, grad mora da se izmesti, grad mora da se pomeri, grad mora da se spoji sa Zaječarom, grad mora da pobegne, a mi da pobegnemo od industrijskih postrojenja.

Borski kombinat ima takav tehnološki postupak gde se ne topi bakar u kontinuitetu nego u turnusima, kada kod nas zagađenje strašno skače. Tačno, kod nas se u topionici meri na pet minuta jer ako ne reagujete za pet minuta, postupak neće da se zaustavi tako lako, pola sata mu treba, i napravite lom.

Mi smo sad sa Svetskom bankom i sa stručnjacima Svetske banke raspravljali u Boru, bilo je javne rasprave po Arhuskoj konvenciji. Toga mora da bude. Ako nema javne rasprave, ne može ništa da se uradi.

Ima puno problema i najverovatnije je da će se oni rešiti kao što se rešava u Evropi. Međutim, ovde sad država ima i kontrolnu funkciju i vlast, pa je interesantno kako će ona sebe kazniti dvadeset pet po turu. Mislim, teško da će se kazniti.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Hvala vam, gospodine Pajiću.

MIROSLAV PAJIĆ: Toliko. Možda sam bio suviše konfliktan.

Količina otrova po glavi stanovnika: Tribina u UNS Pres centru

Primer pozitivne prakse

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Bilo je više nego zanimljivo i na jedan način zabavno. Sada ćemo, međutim, čuti jednu priču koja ima bitno drugačiji epilog. Reč je o Velikom bačkom kanalu čiji se deo toka koji prolazi kroz najuže gradsko jezgro u Vrbasu smatra najzagađenijim vodom tokom u Evropi. Ali, u Vrbasu već izvestan niz godina deluje nekoliko vrlo aktivnih i revnosnih ekoloških aktivista, a u lokalnoj samoupravi rade ljudi koji su ozbiljno i sa mnogo entuzijazma radili na rešavanju tog problema. Gospodin Tomislav Đivuljskić će nam dati sliku ovog problema, objasniti kako je on uticao na život građana Vrbasa, ali i kako je počelo njegovo konačno rešavanje.

TOMISLAV ĐIVULJSKIJ: Hajde da pokušamo da podelimo sa vama jedno iskustvo koje pokazuje da je i kod najvećih ekoloških problema moguće pronaći njihovo rešenje.

Veliki bački kanal je vodotok koji je iskopan i izgrađen pre dvesta godina u Austrougarskoj carevini. On povezuje Dunav i Tisu dužinom od 120 kilometara. U to vreme, pre dvesta godina, to je bio najveći graditeljski poduhvat u Evropi. Karakteristično je bilo to što je tada građen putem koncesije, gde su graditelji i projektanti dobili ekskluzivno pravo

da ovim kanalom prevoze so iz Rumunije na bečki dvor. Pre toga, to je išlo Tisom i Dunavom i oni su izgradnjom ovog kanala za dve nedelje smanjili vreme puta. To je bila velika ekonomska dobit u ono vreme.

Sem kao plovni put, Veliki bački kanal je u to vreme mnogo doprineo isušivanju tla – zemljište močvarne Bačke, koja je imala i više od šezdeset odsto teritorije pod močvarama, pretvoreno je u najplodnije zemljište Evrope (uz ukrajinsku ravnicu).

Naravno, uz Veliki bački kanal kroz tih dvesta godina tekla je velika industrijalizacija i razvoj – u prvo vreme, u okviru Austrougarske, kasnije stare Jugoslavije, SFRJ i sad i Srbije kroz vreme. Međutim, ta industrija i stanovništvo koje se nalegalo na Veliki bački kanal svoje otpadne vode nije prečišćavalo. Ljudi kakvi su, nebrigom su doveli do toga da vremenom to postane najzagađeniji vodotok kod nas, a i u Evropi – po egzaktnim pokazateljima.

Najzagađenija deonica teče kroz sam grad Vrbas, u dužini od šest kilometara, na kojoj je nataloženo oko četiri stotine hiljada metara kubnih kontaminiranog mulja iz prehrambene industrije, teške industrije i kožarske industrije na potezu Crvenka–Kula–Vrbas.

Ali, ljudi u Vrbasu prvenstveno i u opštinama Kula i Srbobran nisu se mirili sa time da taj problem samo konstatuju, nego su sagledali stanje

unazad dvadeset pet godina i pokušali da pronađu tehnička rešenja za prevazilaženje tog problema. Tako je, praktično, iskristalisan koncept budućeg rešenja – da se sve otpadne vode skupe na jedno mesto, da se izgradi centralno postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda i da se nakon toga ova deonica kanala izmulji, znači, da se izvrši remedijacija zagađenog mulja, da se on učini bezopasnim i da se odloži na propisan način.

Mi smo imali koncept koji je krenuo sa realizacijom još 1987. godine. Već 1990. bili su urađeni i glavni projekti za kolektor dužine dvanaest kilometara, koji povezuje buduće centralno postrojenje za otpadne vode, grad Vrbas, grad Kulu i svu industriju koja je između Kule i Vrbasa. Čak je u to vreme devedesetih godina i urađeno tri i po kilometra tog kolektora. Tada su nastupile sankcije na našim prostorima i to je sve stalo do 2005. godine.

Sem toga što je negde u tehnici došlo do tih rešenja, radili smo od 2003. do 2005. godine uz pomoć Evropske unije na dizanju kapaciteta, kako u Ministarstvu životne sredine tako i u najzagađenijim opštinama među kojima je bio i Vrbas. Mi smo tada uradili i lokalni ekološki akcioni plan za opštinu Vrbas, a uradili smo nešto apsolutno netipično. Problem rešavanja Velikog bačkog kanala stavili kao prioritet broj jedan sa idejom da počnemo da ga rešavamo – dakle, počeli smo od najvećeg problema. Znači, ne od onoga hajde da recikliramo, hajde da pravimo kompost, to ćemo uraditi tek ukoliko rešimo ovaj problem koji je ograničavajući faktor za život stanovništva ove tri opštine.

Prvo su imali rezervu i evropski stručnjaci koji su bili da pomognu u izradi lokalnog i nacionalnog ekološkog akcionog plana države Srbije. Ali, Akcioni ekološki plan je na Skupštini opštine usvojen jednoglasno – sve političke opcije su bezrezervnu podršku dale programu

Ljiljana Stanojević, Ministarstvo životne sredine

Ono što je važno, znači, to je ono šta smo radili. Okupili smo više puta do sada tužioce i sudije i svako naše predavanje smo započinjali – mi ne vršimo pritisak na sud, to nije dozvoljeno, ali smo tražili od njih da nas razumeju, da im objasnimo kakvi su problemi i tražili smo njihovu podršku kada podnesemo prijave. Tražili smo da nam pomognu da napravimo kvalitetne prijave. Naši inspektori su tehnička lica. Oni nisu pravnici. I verujte, ima puno, puno efekata tih naših treninga. Zaista se mnogo brže rešavaju prijave. Mi nismo zadovoljni koliki su iznosi tih kazni, međutim, situacija je mnogo bolja.

da se problem Velikog bačkog kanala reši.

U isto vreme se u rešavanje ovog problema uključila i Agencija Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP). U okviru projekta rešavanja ekoloških problema na zapadnom Balkanu, znači u šest zemalja, Veliki bački kanal je bio u fokusu za Srbiju. Tako se, sem bilateralnih donatora, sem opštine

koja je već godinama ulagala u to, uključio i UNDP. Zatim se uključilo i Ministarstvo životne sredine sa svojim fondom za zaštitu životne sredine i onda se nastavilo sa radom na tom magistralnom kolektoru.

Istovremeno se uključila i Evropska unija. Videvši od opštine do države kako su svi odlučni da taj problem reše, kao i da se vidljivo kreću ka rešenju, Unija je dala novac da se uradi i projektna dokumentacija za centralno postrojenje. Sada smo pred izgradnjom centralnog postrojenja, pošto je odobreno trinaest miliona evra za njegovu izgradnju i kroz pretpriступni fond IPA 2008.

Uz to je u Vrbasu u potpunosti izgrađena kanalizacija, koja će biti dovršena i u svih pet naseljenih mesta u opštini Vrbas do kraja 2011. godine, pa će se i sve te vode zajedno sa predtretiranim industrijskim vodama, prečišćavati na centralnom postrojenju.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Ako možete samo da u jednoj rečenici kažete kada se posle izgradnje centralnog postrojenja može očekivati da se okonča izmuljavanje?

TOMISLAV ĐIVULJSKIJ: Naravno, pitanje je pravo, pošto se gospodin Bubnjević bavi ovom problematikom do detalja. Kad se izgradi centralno postrojenje i kad se ono pusti u rad – očekujemo da to bude 2013. godine – počecemo sa vađenjem mulja iz ovih šest kilometara kanala. Ali,

imamo 400.000 kubnih metara mulja koji je zagađen i neophodno ga je preraditi do nivoa da on bude bezbedan za ljude i životnu sredinu. Prema dosadašnjim laboratorijskim ispitivanjima i pilot-testovima koje su vršile kolege iz Dekont-e iz Češke Republike, taj posao može da se završi za dve do tri godine.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ:

Nadam se da ta priča može da ohrabri i druge sredine da iznađu neki koherentan pravac kako bi se suočavali sa svojim konkretnim problemom. Možemo to da diskutujemo, ali prethodno, gospođa Stanojević iz Ministarstva. Ona je u vezi sa ovim što smo čuli imala nekoliko zapažanja koje bi da podeli sa nama i mislim da je važno da to čujemo.

LJILJANA STANOJEVIĆ: Pa, evo, nastaviću tamo gde je stao gospodin Pajić vezano za to da li ćemo podneti prijave protiv državne firme. Mi smo to radili i do sada. Znači, nema tu nikakvih ograničenja. Mi smo podnosili prijave protiv Rafinerije, Petrohemije, Azotare dok su bile državne firme, a i sada to radimo i u Boru.

Što se tiče ove priče oko Velikog bačkog kanala, nije samo to dobar primer. Dobar primer su Rafinerija i Petrohemija. Gospodin Stanižan je pričao sve vreme o 2006. godini, a od tada je jako mnogo para uloženo. To nije učinjeno napamet, nego tako što smo seli i zajednički pravili akcione planove – industrija i Ministarstvo. I krenulo se u realizaciju.

U tom periodu od 2005. do 2010. godine uloženo je šezdeset i po miliona evra u Rafineriju nafte u Pančevu. To je ono što je navedeno. Autopunilište, urađena je kompletna rekonstrukcija. Sve utovarne rampe su rekonstruisane, kao i povratni sistem za hvatanje isparivih materija. Znači, sve je to obezbeđeno. I železničko punilište.

Pomenuli ste egalizacioni bazen u Fabrici otpadnih voda. Egalizacioni bazen je sada zatvoren. To je Ministarstvo finansiralo.

Znači, to su konkretni projekti. Ne vredi da pričamo o monitoringu. Mislim, monitoring niko ne krije. Evo, tu je Momčilo Živković iz Agencije za zaštitu životne sredine. On može da pokaže podatke i o tome koliko mi javno radimo, koliko se ti podaci prikazuju na sajtu Agencije.

Što se tiče Bora, od 2005. godine znam šta je urađeno. Postavili smo mernu stanicu u Brezoniku. Niko ne krije više rezultate u Boru. Rezultati su dostupni. Napravili smo akcioni plan i kad god se primeti povećanje koncentracija, mi odmah intervenišemo u topionici i obaramo konvertore, smanjujemo kapacitet proizvodnje kako bi došlo do manje emisije zagađujućih materija.

Sledeće što smo uradili, vi znate Veliki Krivelj, brana je mogla da se izlije. Uloženo je dva miliona evra. Seli smo zajedno, znači fabrika i inspekcija i napravili smo predlog za NIP. I to je odobreno i izvedeno.

Tomislav Đivuljskij, Vrbas

Započeta je izgradnja magistralnog kolektora gde uopšte nije bilo dovoljno novca za ugovoreni posao. Međutim, imali smo sreću da nas bilateralni donatori, u tom slučaju Norveška, prepoznaju kao lokalnu sredinu koja ne sedi skrštenih ruku, nego se hvata u koštac sa rešavanjem najvećih problema i oni su nam pomogli finansijskim sredstvima da taj ugovoreni kolektor izgradimo.

Istovremeno su se uključili i UNDP i Evropska unija, videvši od opštine do države kako su svi odlučni da taj problem reše, kao i da se svi vidljivo kreću ka rešenju. Kako smo uspeali? Imali smo koncept, imali smo projektnu dokumentaciju i dobro nam je došla inicijativa države da se i ona uključi sa najvišeg mesta u rešavanje ovog problema.

Negde 2007. godine, u leto, Ministarstvo životne sredine, prepoznavši u svom nacionalnom ekološkom planu i u svojim programskim aktima da je jedna od crnih ekoloških tačaka koju treba svakako rešiti i problem Velikog bačkog kanala, poslalo je svoju ekipu inspektora u Vrbas.

Evo, gospođa Mitrović je danas tu među nama. Ona je obilazila sve zagađivače fabrike i došla je, između ostalog, i kod nas u Direkciju za izgradnju sa zapisnikom. Vrlo je strogo pitala šta se tu dešava, šta se tu preduzima na rešavanju tog problema. A mi smo na jedan ovakav sto izvadili gomilu projekata i inspekcija je imala šta i da zapiše.

Sada je nova investicija. Ne treba sumnjati, najbolje fabrike su u Kanadi i u Norveškoj u oblasti proizvodnje ovih metala. Oni su odabrani da rade sve te projekte vezane i za topionicu i za sumpornu kiselinu.

Učešće javnosti je obezbeđeno prilikom prezentacije i obima i sadržaja studije uticaja i potom u celokupnom postupku javnost može da učestvuje, naravno, i da daje predloge.

Znači, sve što smo mogli da uradimo, mi smo uradili.

Monitoring: Ko može da meri zagađenje

Diskusija i pitanja

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Iz ovog što smo čuli, očigledno je da jed-
no od otvorenih pitanja gde se slabo slažemo predstavlja pitanje moni-
toringa. U publici je sa nama gospodin Momčilo Živković iz Agenci-
je za zaštitu životne sredine koji je izrazio želju da iznese neke detalje
o merenjima zagađenja. Da li možete da nam objasnite zašto podaci o
zagađenju sa nekih sistema, kao što je lokalni monitoring u Pančevu,
ne mogu da se upotrebe na sudu?

MOMČILO ŽIVKOVIĆ: Moram pre toga da kažem da je novi sistem
monitoringa kvaliteta vazduha koji se obavlja u realnom vremenu ve-
oma skup sistem. U državnoj mreži ima negde oko četrdesetak stani-
ca, to košta oko četiri miliona evra, a održavanje takvog sistema je ot-
prilike deset do petnaest odsto na godišnjem nivou.

U Boru su zajedno sa Ministarstvom postavljene tri automatske sta-
nice koje mere nekoliko parametara, što hemijski aktivnih supstanci,
što hemijski pasivnih supstanci; u Pančevu doduše imamo jednu, u
drugim gradovima, znači na celoj teritoriji, sve su one ostale i to je po-
trebno finansirati.

To je potpuno nova tehnologija koja sada doživljava i drugu gene-
raciju u Evropi i Americi. Gospođa Ljilja je govorila o toj stanici koja je
postavljena u Brezoniku – to je tehnologija koja nije bila po EU stan-
dardima, a danas imamo još jedan rashod za tu istu stanicu, da kupi-
mo novu opremu koja je po evropskim standardima.

Pored naših četrdeset automatskih stanica i lokalna samouprava Pan-
čevo ima tri automatske stanice, kao i Sekretarijat za životnu sredinu

Pokrajine Vojvodine koji ima sedam automatskih stanica. Znači, dolazi
se sa jednom novom generacijom. Nismo imali skoro ništa, a sad imamo
nešto i to treba da stabilišemo. Sistem je sada u fazi stabilizacije.

Država mora da akredituje svoju mrežu i da na osnovu akreditaci-
je mreže...

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Moram da vas zaustavim. Ne shvatite ovo
pogrešno, ali sličnu priču smo čuli i pre dve godine. Zašto, ako su ku-
pljene i već stoje na terenu, merne stanice nisu akreditovane?

MOMČILO ŽIVKOVIĆ: To morate da pitate Evropsku komisiju koja
je vodila ceo proces raspisivanja tendera i akreditacije.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Hajde da ipak to malo da objasnimo. Neki
ljudi već dve ili tri godine žive u lokalnoj sredini pored izgrađene merne
stanice. Međutim, oni i dalje trpe zagađenje jer čekaju da prođe proces
akreditacije. Sva ona zagađenja koja su trpeli u međuvremenu prosto
su nevidljiva na sudu.

MOMČILO ŽIVKOVIĆ: Pitanje je da li govorimo o državnoj mreži ili
o lokalnoj mreži?

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Govorimo o državnoj mreži.

MOMČILO ŽIVKOVIĆ: U državnoj mreži imate sve podatke koji su
validirani i ja mogu da vam pokažem sve podatke...

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Možete li da mi navedete jedan primer kada
je u nekom sudskom postupku po prekršajnoj prijavi doneta presuda
na osnovu rezultata tog integralnog lokalnog monitoringa?

MOMČILO ŽIVKOVIĆ: Nema takvih primera.

LJILJANA STANOJEVIĆ: Ima. To sve zavisi kakvu prijavu podno-
si inspektor. Inspektor je dužan da podnese dokaze o monitoringu. I
ono što ste vi rekli, moramo da povežemo koncentracije na emiteru sa

koncentracijom u naseljenom mestu, da pokažemo da je to uzrok, da je taj emiter uzrok. Verujte, na sudu mi izgledamo kao da nas preslišavaju, kao da smo mi okrivljeni. Moramo da pružimo jako mnogo dokaza kad podnesemo prijavu.

MOMČILO ŽIVKOVIĆ: Oprostite, mi ovde brkamo dve stvari. Agencija objektivno vrši merenja. Nema nikakve veze sa sudom.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Kako vršite merenja ako nemate akreditovane stanice?

MOMČILO ŽIVKOVIĆ: Sva naša merenja prati inspekcija i ona reguluje po tome. Mi smo tu da izmerimo vrednost objektivno, a reakcija je Ministarstva, zapravo inspekcije. Nemamo mi ništa više sa tim.

MIROSLAV PAJIĆ: Vidite u čemu je problem. Razumem ljude i sa njima saradujemo. Oni rade sa mernim instrumentima koje imaju. Mi smo imali neke donacije od Evropske zajednice koja nam je dala uređaje, koji su posle četiri-pet godina stradali. I stradali su zbog raznoraznih elementarnih i ostalih, recimo strujnih napada, odnosno promena. I promenili su uređaje. Evropa traži da se merenje vrši, ali mislim da mi tri polovine kasnimo za tom Evropom. Kupimo i stavljamo u funkciju uređaje koji kasne...

MOMČILO ŽIVKOVIĆ: Izvinite, mogu li samo da kažem? Mi smo prvo uložili preko trista hiljada evra da kupimo merne stanice.

MIROSLAV PAJIĆ: Dopustite mi samo da završim.

MOMČILO ŽIVKOVIĆ: Postoji akcioni plan i za to. Ja sam u Boru bio nekoliko puta i fabrika dobija merenja na svakih deset minuta ne bi li prilagodila svoj proces tehnološki prema nekim uslovima koji vladaju u atmosferi...

MIROSLAV PAJIĆ: Ne treba da budete surevnjivi, sad je pao sneg i zarobio je sve što je trebalo da zarobi...

MOMČILO ŽIVKOVIĆ: Samo trenutak, ne možemo mi uticati na sneg i na kišu i na...

MIROSLAV PAJIĆ: Hajde da uzmemo uzorke iz snega i da uporedimo sa merenjima koja vi niste krili. Uređaji su uređaji. Niko vas ne okrivljuje. Ja mislim da pola sale nije razumelo šta je taj Brezonik, depresija usred grada. Morali ste da stavite mernu stanicu za emisiju.

MOMČILO ŽIVKOVIĆ: Kako za emisiju? Ne merimo mi emisiju.

MIROSLAV PAJIĆ: Tamo ima preduzeća, emisija iz topionice i površinskog kopa.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Za ljude koji ne razumeju o čemu se sad ovde govori, reč je o razlici između emisije i imisije. Emisija predstavlja materije koje iz fabrike odlaze u atmosferu, a imisija ono što stiže u naseljeno mestu. Zoran Stanižan bi želeo da doda o iskustvu monitoringa iz Pančeva.

ZORAN STANIŽAN: Pančevo je prvi grad u Srbiji koji ima mernu stanicu. Ona je tu od 2004. godine. Ali, ni do danas grad Pančevo nije dobilo akreditaciju.

GLAS IZ PUBLIKE: To je neko namerno.

MOMČILO ŽIVKOVIĆ: Akreditaciju čega?

ZORAN STANIŽAN: Akreditaciju stanice.

MOMČILO ŽIVKOVIĆ: Ne može da dobije akreditaciju merna stanica.

ZORAN STANIŽAN: Zašto ne može?

MOMČILO ŽIVKOVIĆ: Zato što treba laboratorija za kalibraciju da dobije akreditaciju. Jer podaci se donose u kalibracionu laboratoriju i ta kalibraciona laboratorija dobija akreditaciju. Niko do sada sem nas nema kalibracionu laboratoriju. Onog trenutka kada dobijemo u ruke kalibracionu laboratoriju, mi ćemo je akreditovati. Tada će one biti pod

kontrolom naše akreditovane laboratorije. Vrlo prosta stvar. Ne može te vi jednu stanicu koja je bez posade akreditovati.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Kako je moguće da u Srbiji ne postoji nijedna laboratorija koja može da stekne akreditaciju za merenje?

MOMČILO ŽIVKOVIĆ: To je nova tehnologija. Tek sad smo počeli sa uvođenjem te tehnologije.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Gospođa Sonja Prodanović, iz Eko urbane radionice i časopisa "Republika" ima jedno zapažanje.

SONJA PRODANOVIĆ: U ovoj diskusiji, koja je očigledno vezana za ljude koji žive i poznaju tehnološki sistem i probleme i strukture naših institucija, meni sad nije jasno gde se tu uklapa Arhuska konvencija koja je prihvaćena. Znače, svakako uvažavam vaše napore oko edukacije, pravosuđe treba reformisati jako ozbiljno i ne znam u kojoj to zemlji se može dozvoliti da ovolika energija civilnog sektora, građana koji su ugroženi, može da bude bačena kroz prozor trideset, četrdeset godina koliko se svi poznajemo i bavimo ekologijom, a da se ministarstva i agencije, koje su nešto između, ne znamo kome su nadležni, bave u stvari tehnološkim projektima. Vi morate da se bavite primenom Arhuske konvencije. A ono što niko nije spomenuo – da imamo Stalnu konferenciju gradova i opština, koja je jedna institucija koja vrši jednu od velikih evropskih i svetskih koordinacija upravo na popravci kvaliteta vazduha i primeni lokalnih agendi. Po Ustavu i po međunarodnom pravu, pravo na zdravlje je osnovno prvo svakog građanina. Prema tome, to što nešto nije dobilo akreditaciju ili što je tehnologija stara ili nije stara ili sad ovo što sam čula da je poverenik za informacije rekao da ne možete dobiti informacije o stanju zagađenja zato što je neko to privatizovao, to je strašno. To je nedopustivo. Izvinite, ko je dao dozvolu onda tom privatniku da posluje?

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Hvala vam, gospođo Prodanović. Gospodin Đivuljski još nekoliko reči o Arhuskoj konvenciji.

TOMISLAV ĐIVULJSKI: Imamo u jednoj lokalnoj samoupravi u Kragujevcu Arhus centar. Sada je zajedno sa Kragujevcem i organizacijom OEBS-a u osnivanju Arhus centar u Vrbasu, gde ćemo apsolutno dati sve mogućnosti da stanovništvo ima uvid u sve ekološke probleme i poteze.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: U priči o Vrbasu možda najviše oduševljava onaj detalj da su u tom gradu svi odbornici jednoglasno stali iza LEAPA. Vrbas je grad sa vrlo burnim političkim životom, ali je uspostavljeno jedinstvo oko problema Velikog bačkog kanala. Gospodin Jovanov iz Zelenih Srbije će pokušati da nam kaže šta je put ka tome da se lokalna zajednica ujedini i da se krene ka rešavanju svog konkretnog problema? Da li uopšte postoji nekakav put?

MILAN JOVANOVIĆ: Shvatio sam to oko različitih pogleda i različitih istina, a istina može biti samo jedna. Istinu shvatamo i doživljavamo onako kako želimo da je vidimo. Slažem se da mi moramo da konstatujemo, da napravimo dijagnozu šta nas truje, ali dokle god ima zagađenja – vi ćete imati jedno, a mi kao građani drugo. Vi nas možete ubeđivati da je sve u granicama. Međutim, nije. Očigledno ljudi beže, ne izlaze na ulicu. Nešto se događa, a mi ne znamo šta.

Što se tiče lokalne samouprave, odbornika, mi smo bili jedinstveni po nekim pitanjima što se tiče ekologije, što se tiče NIS-a, povraćaja sredstava, zagađenosti. Nije bilo nijedne skupštine grada kad je ekologija u pitanju da nisu bili...

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Gde je onda problem?

MILAN JOVANOVIĆ: Najiskrenije ću vam reći. Ja sam stvarno imao na stotine kontakata pre nego što smo osnovali Gradski odbor zelenih u

Pančevu. Evo, tu je sticajem okolnosti i gospođa Šipovac, koja je radila kao pokrajinski sekretar. Mi Pančevci imamo opšti utisak da smo mi otpisani, da su od nas digli ruke i Pokrajina i država. I to mogu da argumentujem – isprepletenost nadležnosti Republike, Pokrajine, lokalne samouprave. Tu se više ne zna ko je za šta nadležan, konkretno za zagađenje vodotokova i podzemnih voda. Na jednoj rečici, na kanalu Nadel od 73 kilometra mi imamo četiri različite nadležnosti. Ne zna se ko i zašto. Jedna je firma ovde, na dvadeset metara je druga, za ovu je nadležna lokalna samouprava, za drugu Pokrajina, a za treću čak i Republika. I to je isprepleteno. A zagađenje traje pa traje.

MOMČILO ŽIVKOVIĆ: Ako se dotičemo Arhuske konvencije, ako

Momčilo Živković

Tomislav Đivuljski i Miroslav Pajić

neko diskutuje ovde, znači neka ode na sajt Agencije za zaštitu životne sredine – u realnom vremenu svaki podatak na svakoj stranici na teritoriji Republike Srbije može da proveriti. Možete li vi neke brojeve tačno da nam kažete na tom i tom mestu, na tom i tom profilu, ta reka ima takve i takve zagađujuće elemente koji prelaze granične vrednosti i tako dalje? Ne možemo ovako pričati. Ovo je vrlo politički.

MILAN JOVANOV: Nisam shvatio da ima vremena. Ja imam parametre gde ima cinka. U gradskoj zoni znači ustava ona tamo, Beli narcis gde smrdi kad se ide prema Vršcu, tako nas prepoznaju i kažu – gde je ta reka tamo kad izlazite iz Pančeva gde smrdi. E, tu imate teških metala. Evo vam ovde parametara, ja ne bih davio ovaj skup. Sad da vam

čitam koliko ima žive, olova, evo ih ovde...

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Gospodine Jovanov, ne moramo da ulazimo u te podatke.

MILAN JOVANOV: Samo hoću da kažem da je to jedan primer gde se bahato odnosimo, gde su četiri nadležnosti u pitanju.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: U publici je i beogradska ekološka novinarka Milena Babić koja ima jedno konkretno zapažanje.

MILENA BABIĆ: Zamerila bih malo organizatoru. Ovo je za jedno pet dana konferencije, jer to je jedna široka tema. Dotakli smo se samo malo Bora, malo Pančeva, malo Vrbasa, a ima još tih zagađujućih crnih tačaka u Srbiji. Zahvaljujem novinarima što su ovo pokrenuli jer mislim da tu novinari zaista mogu mnogo da učine.

Mislim da Ministarstvo za prostorno planiranje i životnu sredinu treba da budu zajedno i da se planira život u selima i gradovima. Vi ste rekli da je kanal pre dvesta godina sagrađen, kad je grad pravljeno. Gde je pravljeno Pančevo i gde su fabrike? Za Rakovicu, recimo, napravili su prvo fabriku u Rakovici i to je trebalo da bude industrijski grad i onda su se kuće spuštale sve do fabrika. Da li ćemo sada da selimo fabrike ili ćemo da selimo građane?

Možda smo se sad osvestili, ali ima jedna stvar koja se sada događa. Događaju se poplave, odron zemljišta, imamo ne znam ni ja koliko mesta u Srbiji samo

Komunikacija: Sve počinje od javnosti podataka

zato što neki gradovi i ova država nemaju prostorni plan i ne drže ga se, i ne može se divlje graditi, i ne može ta kuća da stoji pored reke. Prosto, ni naši stari nikad nisu pravili kuće pored reka nego u brdima.

Htela sam da kažem da se mi sad bavimo posledicama zato što je neko nekad napravio negde fabriku gde ne treba ili zato što sam ja napravila kuću blizu fabrike i onda mi smrdi. Eto toliko.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: U publici je i mašinski inženjer Mile Stanković, koji će nam reći nekoliko reči o zagađenju oko termoelektrana u Obrenovcu i Lazarevcu.

MILE STANKOVIĆ: Radio sam na izgradnji Termoelektrane "Kolubara A" i "Kolubara B". Povodom ove vaše reportaže vezane za Termoelektranu "Obrenovac B", hteo sam da kažem da je tu uložena donacija od 28 miliona evra i da su oni od svojih para dali još nešto, utrošeno je 35-36 miliona evra, a da praktično nije urađeno ništa, što se i iz vaše reportaže vidi.

Očigledno nije postignut onaj efekat koji je očekivan. Jedan od učesnika u toj anketi je rekao – pa znate mi smo ranije imali trista dana godišnje, a sad imamo samo dvesta. To je slika jednog našeg prvo inženjerskog nemara. Drugo, kontrolne i izvršne institucije su totalno zatajile – Ministarstvo za rudarstvo i energetiku i Ministarstvo za zaštitu životne sredine. Oni su nastupali solidarno, a onda kad su došle pare – daj da mi to potrošimo ovako kako potrošimo, a šta će biti videćemo.

Rezultat je loš i to je posledica jednog opšteg nemara koji mi imamo trenutno u društvu. Sad ne može inspektor nikome ništa, traže se neki dokazi. Tamo u izveštaju ranijem i ovom vašem piše da veliki procenat naroda u obrenovačkoj opštini ima problema sa zdravljem, sa organima za disanje. Niko ništa. Čemu to služi, koji instrumenti nama trebaju.

Totalno smo neefikasni i to je ona stvar koja nama smeta. Mi smo u Kolubari, radeći taj naš inženjerski posao, našli jedan način gde to može lako da se reši, jednostavnije i jeftinije, i da to može sve da rekultivise. Ali, niko to ne gleda i hoće da potroše velike pare, pa sad kako bude.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Hvala. Za one koji možda nisu razumeli o čemu je tu reč, jedna od crnih ekoloških tačaka koje su realizovane u okviru istraživanja prošle godine, bio je i Obrenovac. Ovde je konkretno reč o slučaju naseljenog mesta Grabovac u opštini Obrenovac, koje je direktno ugroženo od odlagališta pepela. I problemi su vrlo slični. Sada, međutim, kolegica iz Zelene omladine Srbije ima jedno pitanje.

JASMINA MARKOVIĆ: Ja sam iz Zelene omladine Srbije. Htela bih da postavim konkretno pitanje. Čini mi se da primena Arhuske konvencije malo zataji kad je privatni sektor u pitanju. Šta to u stvari znači? Da li neko može da mi pojašni šta ne može da bude dostupno? Na koji način možemo doći do nekih podataka jer i privatna preduzeća mogu da budu jako, jako ozbiljni zagađivači? Da li postoje nekakvi modeli kako bi se oni prosto uslovlili nekakvim ugovorima pri privatizaciji?

MIROSLAV PAJIĆ: Kratak odgovor na pitanje koje je izuzetno teško, ali ima odgovora. Nije tačno da po Arhuskoj konvenciji bilo ko ko ima vlasništvo nad firmom, može da zatvori informacije. Ne može da ih zatvori za zaposlene. Međutim, naši su zaposleni kao i u Boru dovedeni do egzistencijalnog minimuma, pa su njihovi zahtevi i svih ostalih više socijalni nego ekološki.

MOMČILO ŽIVKOVIĆ: Po Zakonu o zaštiti životne sredine postoji Pravilnik o izveštavanju preduzeća. Znači, svake godine do 31. marta se šalju podaci Agenciji. Oni se unose u bazu podataka i pravi se mapa. Oni imaju pravo da zaštite neke podatke, ali to su podaci koji se tiču

njihovog poslovanja i ono što je tehnologija kojom se bave. Tako je po svim konvencijama, a ne samo po Arhuskoj konvenciji.

ZORAN STANIŽAN: Ja ne mogu da dobijem kontrolne podatke merenja u Rafineriji tri godine. Gradonačelnica ne može da dobije ta merenja.

MOMČILO ŽIVKOVIĆ: Nisu oni u obavezi gradonačelnicu da obaveštavaju, već Agenciju o zaštiti životne sredine, a Agencija za zaštitu životne sredine može svakome da ih da. Na jedan dopis dobićete sve podatke koji vas interesuju.

ZORAN STANIŽAN: U Pančevu, kada se desi akcidentna situacija, okupi se lokalni tim i gradonačelnica traži podatke šta se desilo. Sekretarijat iznosi podatke koja su merenja lokalnog monitoringa. Ali, da biste uporedili da li to dolazi iz južne zone, vi morate dobiti podatke merenja iz Rafinerije, Petrohemije i Azotare. Rafinerija i Petrohemija imaju kontinualno merenje, a mi te podatke ne možemo da dobijemo. Da li sad razumete šta hoću da kažem?

MOMČILO ŽIVKOVIĆ: To su dve odvojene stvari. Ovdje se govorilo o izveštavanju.

ZORAN STANIŽAN: Mi čak dobijamo informacije da je sve u redu.

MILAN JOVANOVIĆ: Da, mi dobijamo informacije od južne zone da je sve u redu, a onda nam kažu – zato što su građani spaljivali lišće.

LJILJANA STANOJEVIĆ: Ni jedan jedini put republički inspektor nije rekao da je sve u redu. Otišao je, identifikovao ciljno mesto gde je bilo zagađenje. Verujte, svaki put od nas možete dobiti podatke i po Zakonu o dostupnosti informacija od javnog značaja mi dobar deo vremena samo to radimo. Nikad nijedan podatak nismo sakrili.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Gospođo Stanojević, da li to znači da kod nekog incidenta svaki novinar može da pozove direktno vašeg inspektora i dobije podatke dok je incident u toku?

LJILJANA STANOJEVIĆ: Ne, moraćete da se obratite Ministarstvu i

dobićete zvanične podatke.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Dobiću zvanični odgovor za koji mi trebaju 48 sati.

LJILJANA STANOJEVIĆ: Ali prave podatke, a ne onako kako ih tumači ni predsednica opštine ni neko drugi.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Nažalost, moramo da okončamo razgovor. Važno je da, na kraju, dodamo kako ne samo u Vrbasu već i u drugim gradovima, postoje razni uspešni projekti. Oni su najčešće plod ogro-

Stanje na terenu: Život sa zagađenjem

mnog entuzijazma grupa pojedinaca i realizuju se uz podršku Evrope ili države. No, ako živite u sredini gde to nije slučaj, jedna od očiglednih sugestija sa ove tribine bi bila da, pre nego što bilo šta započnete, i sami pokušate doći do informacija o stanju životne sredine. Čujemo da u tom smislu postoje državne institucije koje su radile svoj posao i mogu da nam daju te informacije, ali vidimo i da oko toga postoje problemi, kao i različita viđenja. U saradnji sa Fondacijom "Hajnrh Bel", nedeljnik "Vreme" će ovakvim tribinama i ubuduće pokušavati da dodatno doprinese jačanju komunikacije.

GLAS IZ PUBLIKE: I Užice je trebalo da uključite u ovu celu priču.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ: Hvala vam mnogo na pažnji.

ISTRAŽIVANJE "VREMENA" O CRNIM EKOLOŠKIM TAČKAMA POMAŽE HEINRICH BÖLL STIFTUNG

Fondacija "Hajnrh Bel" je deo zelene političke struje koja se razvila i van Savezne Republike Nemačke kroz sučeljavanje tradicionalnih političkih pravaca socijalizma, liberalizma i konzervatizma. Kako kažu u HBS-u, njihove zajedničke osnovne vrednosti predstavljaju ekologija i održivi razvoj, demokratija, ljudska prava, samoopredeljenje i pravda, i dodaju da im je "posebno stalo do rodne demokratije, dake do društvene emancipacije i ravnopravnosti žena i muškaraca". Fondacija "Hajnrh Bel" se angažuje za ravnopravnost kulturnih i etničkih manjina i za

socijalnu i političku participaciju imigranata, kao i za nenasilje i aktivnu mirovnu politiku. "Za naš angažman tražimo strateške partnere koji dele naše vrednosti. Delujemo nezavisno i na sopstvenu odgovornost. Potičemo iz Savezne Republike Nemačke, no istovremeno smo idejno i praktično međunarodni akter", kažu u fondaciji. Pisac i dobitnik Nobelove nagrade Hajnrh Bel (Heinrich Böll), po kome je fondacija dobila ime, predstavlja pojam onoga što je organizacija sebi zadala: odbranu sloboda, građansku hrabrost, toleranciju i vrednovanje umetnosti i kulture kao samosvojnih sfera mišljenja i delanja.

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec